

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה
החשובה
רודת צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר שאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

י"ד ט"ו ביהמ"ד למניחי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

בס"ד, כ"א טבת תשס"ח

מסכת נדרים ט'–ט"ו

גליון מס' 449

השבוע בגליון

- מדוע השוחט צריך לבדוק את סכיניו לפני השחיטה?
- אימתי החלו שינויי ההברות בלשון הקודש?
- כל ההברות נחשבות כלשון הקודש?
- נשבע שלא יאכל שבעה ימים?

השומע ברכה מחבירו, והחליט לא לקיים את המצווה

- הבעל יכול לאסוף ג' אנשים כדי להשאל על הפרשת חלה של אשתו?
- איסור הזכרת שם שמים לבטלה
- ברכה לבטלה, אסורה מן התורה?

דף ח/ב בעל נעשה שליח

הבעל יכול לאסוף ג' אנשים כדי להשאל על הפרשת חלה של אשתו?

שאלה מעשית הוצגה לפני רבה של ירושלים, הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל (ש"ת "הר צבי" י"ד סימן קצ"א), ומעניין להביט בהשתאות כיצד הוא טווה את פסק ההלכה תוך ניתוב דרכו בין שלש שיטות ראשונים המפרשים את סוגייתנו.

להשאל על הפרשת חלה: מעשה באשה שהפרישה חלה מעיסתה ולאחר מכן "חלה" התערבה בטעות בכל הבצק. כידוע, ה"חלה" קדושה ומותרת באכילה לכהנים טהורים בלבד. בימינו שהכל טמאי מתים, אסורה החלה באכילה, ועתה שהתערבה החלה בבצק - כל הבצק אסור באכילה. הפתרון למקרה זה הוא "להשאל" על הפרשת החלה. כלומר, כשם שאפשר לבטל נדר על ידי שבפני שלשה אנשים הנודר מתחרט על הנדר למפרע [והם פותחים לו "פתח" - שאם היה יודע בעל הנדר כי כך וכך יארע, לא היה נודר], כך גם אפשר להשאל על הפרשת חלה ולבטלה מעיקרה. לאחר מכן כל הבצק שב להיות טבל ושוב תופרש חלה כדין (ראה רמ"א י"ד סימן שכ"ג). האשה ביקשה לשגר את בעלה כדי שישאל על הפרשת החלה, והבעל, איש יודע ספר, פנה לברר אם עליו להשאל על הפרשת החלה דווקא בפני שלשה אנשים מכוונסים. שהנה, בגמרתנו מבואר כי בעל הבא להשאל על נדרי אשתו, לא יקבץ שלשה אנשים כדי להתירם, אלא רק אם נזדמנו לו שלשה אנשים שכבר יושבים יחד, הוא רשאי לשטוח בפניהם את נדרי אשתו שיתירום. האם גם במקרה זה עליו להקפיד על כך?

ובכן, עלינו לברר מה טעמו של דין זה.

שלש שיטות סללו הראשונים בהבנת הדברים.

הבעל שליח - חידוש: הרמב"ם נוקט כי לעולם אדם אינו יכול להיות שליח עבור חבירו כדי להתיר את נדריו. ברם, באשה הקלו שבעלה יוכל להיות שליח עבורה, מפני ש"אשתו כגופו", אך סייגו והגבילו היתר זה שאינו יכול לקבץ שלשה אנשים אלא רק אם מצא שלשה אנשים מכוונסים יכול להתיר בפניהם את נדרי אשתו.

הבעל שליח - ברור מאליו, אך חז"ל הגבילוהו: בעלי התוספות סוברים להיפך: לעולם יכול אדם להיות שליח עבור חבירו להתיר את נדריו, ואילו את הבעל הגבילו חז"ל שלא יעש כן, פן כל אימת שיהיו נדרי אשתו קשים עליו יקבץ שלשה ויבקש להתיר את נדריה, גם שלא על פי דין. לפיכך הזקיקוהו לטרוח למצוא שלשה אנשים מכוונסים וכך יתמעטו הפרות הנדרים של בעל בשליחות אשתו.

רבי אליעזר ממיץ סבור כי בעל שנשלח על ידי אשתו להפר את נדריה, אינו זקוק להתירם בפני שלשה אנשים מכוונסים דווקא אלא רשאי לכנס שלשה לצורך העניין. לא דיברה גמרתנו

דבר העורך

ש"ס אחד לי - ש"ס אחד לה

בשבוע שעבר דוק של דמעות מילא את עיני מתפללי ובאי בית הכנסת סוכטשוב בבני ברק, הר"ד ר' שלום ליבוביץ ז"ל, מוותיקי המתפללים, הלך לעולמו, ומקרב לומדי הדף היומי נעקר לומד שורשי, עקבי ומסור עד כדי השתאות והתפעלות.

מספר הרה"ג ר' משה קובלסקי שליט"א: **אבי** זצ"ל מסר שנים ארוכות שיעור דף-היומי בבית הכנסת. בעת הקמת השיעור אשתו של ר' שלום, תבלחט"א, הביעה בפני בעלה את רצונה העז שישתתף בשיעור הדף היומי. ר' שלום נענה בלב שלם והחל להשתתף בשיעור, אך לאחר זמן-מה ר' שלום תינה בפניה את צערו על כי אינו מסוגל להשתתף בשיעור. עייפותו מכריעה אותו, לאחר יום עבודה מתיש. היא לא חסה על טרחתה ואמרה לו: כשאנו חוזרים מן העבודה אתה תלך לנוח ואני אמלא את המטלות שאתה אמור לבצע. ר' שלום התרגש והתפעם ובו במקום סיכם עמה כי זכות לימוד התורה שלו תחולק ביניהם שווה בשווה.

לאחר שנים הוא פגש אותי וסיפר לי בהתרגשות: ברוך ה' כבר זכיתי בש"ס אחד עבורי ובש"ס נוסף עבורה. עתה אני מתחיל את הפעם השלישית! האושר המזוכך שאפף את ישותו הקרין ועסף את כל מי שהיה סביבו באותם רגעים.

כזה היה ר' שלום, איש טהור שעניניו הטובות ליטפו בחום של קדושה את כל מי שבא עמו במגע.

מסירותו המופלאה ללימוד תורה באה לידי ביטוי עז עוד יותר בעת זקנותו.

בשנותיו האחרונות קשתה עליו ההליכה, ואשתו היתה ממתניה לו יום-יום ליד בית הכנסת כדי

עילוי נשמה

מרת **אדלה (איידל) האוזר** ע"ה
ב"ר יונה פאטשוק ז"ל
נלב"ע כ"ו בטבת תשס"ד
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידו
ר' שלמה האוזר שיחי'

עילוי נשמה

מרת **פראדל שטרן** ע"ה
ב"ר יחזקאל הלוי ז"ל נלב"ע ט"ו בטבת תשנ"ח
הר"ד **שמואל מונדרר** ז"ל
ב"ר פנחס ז"ל נלב"ע י"ט בטבת
וזוג' מרת **שרה מונדרר** ע"ה
ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע י"ט בטבת
תנצב"ה
הונצחו ע"י ידידיו הר"ר **יעקב פנחס מונדרר** וזוג' מרת **מרים** שיחי' - בלגיה

עילוי נשמה

הר"ר **יהודה לקס** ז"ל
ב"ר שלום ז"ל נלב"ע כ"ב בטבת תשס"א
תנצב"ה
הונצח ע"י זוג' מרת **חנה לקס** תחי' - גבעת שמואל
ילדיו י. **לקס** שוהם, נ. **לקס** יד בנימין, ד. **קליין**,
מ. **בוקובזה** - גבעת שמואל

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **יהושע** ז"ל ב"ר דוד ז"ל
נלב"ע כ"ג בטבת תשס"ו **תנצב"ה**
הונצח ע"י בני המשפחה שיחי'

אלא בבעל שאשתו לא ביקשה ממנו מפורשות להתיר לה את נדריה, בעל זה ביקשו חכמים להגביל להתיר את נדריה בפני אנשים שכבר מכונסים ממילא, כי הם אמדו בדעת האשה שהיא מסכימה להחלטת בעלה רק אם אין הדבר כרוך בבושה, ואם עליו לקבץ אנשים לשם כך היא בושה ואינה מסכימה.

ב"שולחן ערוך" לא הובאה דעתו של רבי אליעזר ממיץ, מפני שהוא יחיד נגד רבים - הרמב"ם ובעלי התוספות הנוקטים כי לעולם בעל יפר נדרי אשתו רק בפני שלשה אנשים שהיו מכונסים ממילא, ולפיכך, לכאורה במקרה דגן, יכול הבעל להשאל על הפרשת החלה רק בפני שלשה אנשים המכונסים יחדיו ממילא. ברם, כותב הרב פראנק, כאשר נתבונן ונעיין בשיטת בעלי התוספות נמצא כי במקרה בו אנו עוסקים גם הם יודו כי הוא אינו כלול בהגבלת חז"ל אלא הבעל רשאי לקבץ שלשה אנשים לצורך הפרת נדרי אשתו. שהנה, בעלי התוספות נימקו את הגבלת חז"ל בכך שלא יפר את נדריה שלא כדון, וכאשר יצטרך להתאמץ יחשוב פעם ופעמיים לפני שהוא מתיר את נדריה. השאלה המתבקשת היא, מדוע לא תקנו כך לכל אדם! הן כל אדם יכול להתיר את נדריו בנקל ויש להגבילו שיפר את נדריו רק בפני שלשה אנשים שהיו מכונסים ממילא! ההסבר לדבר הוא, כי את נדרי עצמו לא יבוא אדם להתיר שלא כדון, כי חושש הוא לעבור על נדרו אחר שיודע שהותר שלא כדון, ברם, בנדרי אשתו קיים חשש שמא לא יקפיד כל כך כי איסורה הוא ולא איסורו.

הבעל לא יזלזל, כי הוא יאכל מן הבצק... מעתה, יש יסוד להניח, כי בנידון כגון דידן, שההשאלות על הפרשת החלה נוגעת גם לבעל, כי הוא אוכל ממה שאשתו מכינה... הוא מקפיד להתיר על פי דין ואינו מזלזל בדבר וגם בעלי התוספות יודו כי מקרים מסוג זה אינם כלולים בהגבלת חז"ל [ועיי"ש מה שמפלפל עוד בנידון]. לפנינו, איפוא, שתי שיטות - בעלי התוספות ור"א ממיץ, נגד דעת יחיד - הרמב"ם - ויכול הבעל להשאל עבור אשתו...

[ראוי לציין כי קיים נידון אם בהפרשת חלה האשה נחשבת כשליחה של הבעל לקיום המצווה, שהרי הממון - שלו, לפי זה יתכן שרק הבעל יכול להשאל כי קיים נידון אם שליח להפרשת תרומות ומעשרות יכול להשאל על הנדר או רק המשלח יכול לעשות כן. נציין עוד כי ב"דרך אמונה", הלכות תרומות פרק ד' בציון ההלכה אות ת"צ כתב שהוראה זו, שאין צריך שלשה אנשים מכונסים צריכה עיון].

דף ח/ב אלו בני אדם שהן יראים להזכיר שם שמים לבטלה

איסור הזכרת שם שמים לבטלה

בגמרתנו נאמר כי נבואת מלאכי (ג/כ), "וְזָרְחָה לְכֶם יְרֵאֵי שָׁמַי שְׁמֵי שְׁמַיִשׁ וְיִמְרָא בְּכַפְיָהּ", מכוונת ליראים משמו של הקב"ה ואינם מוציאים אותו מפיהם לבטלה, שתזרח עליהם שמש שתעשה עמם צדקה להצילם מכל רע ותביא רפואה בכנפיה (על פי רד"ק שם) [בין יהודים מברא כי כוונת הגמרא לאנשים הנוהגים בדבריהם ואף כשצריכים להזכיר שם ה' אינם מוזכרים אותו בפירוש ועוד מוסיפים לתארו בתארי שבח, כגון, 'ה' יתברך שמו וכדומה].

ברכה לבטלה, אסורה מן התורה? איסור הזכרת שם שמים לבטלה נידון פעמים רבות במהלך הדורות לגבי אופנים שונים ומקרים שונים, אם אסורים הם אם לאו. המחלוקת העקרונית ביותר היא לגבי ברכה לבטלה, האם חומרת האיסור היא כהוצאת שם שמים לבטלה ואיסורו מן התורה - כך סובר הרמב"ם - או שמא מן התורה אין איסור בדבר, משום שהמברך אמר את שם ה' במסגרת שבח והודאה, וכגון, מי שמברך שלא בשעת אכילה או שתיה "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שהכל נהיה בדברו", כלום הוציא שם שמים לבטלה? הרי הוא משבח את הקב"ה ומקלוטו! ובכל זאת, איסור חכמים בדבר, על שבירך את הברכה שלא לפי הוראות חכמים, שקבעו אימתי לברכה - כך סוברים בעלי התוספות (עיי' שו"ת הרמב"ם סימן ק"ה ובמגיה, וב"מגן אברהם" סימן רט"ו ס"ק ו' ושם ב"מחצית השקל" וב"אליהו רבה" וב"משנה ברורה" ס"ק כ', ובתוספות ראש השנה לג/א, וע"ע ב"שדי חמד כללים מערכת ב' כלל קט"ו).

השומע ברכה מחבירו, והחליט לא לקיים את המצווה: רבינו יחזקאל לנדא זצ"ל, בעל "נודע ביהודה", מסתפק בספרו צ"ח (ברכות כא/ב) האם גם ב"שומע כעונה" תיתכן ברכה לבטלה, וכגון: מה דינו של אדם ששמע ברכה מחבירו מתוך כוונה לצאת ידי חובה על ידי "שומע כעונה", ואחר כך החליט שלא לקיים את המצווה, האם נחשב כמברך ברכה לבטלה, שהרי שומע - כעונה והרי הוא כמי שענה את הברכה ולבסוף לא קיים את המצווה, או שמא מאחר שלא אמרה במו-פיו, אינו נחשב כמי שבירך ברכה לבטלה [ועיי"ש שצידד שנחלקו בזה ראשונים ועיי' גם בהגהות רעק"א על הצ"ח].

בשו"ת "הר צבי" (יו"ד סימן כ"א) דן בדבר וכותב כי לכאורה, ניתן להכריע ספק זה מדברי הש"ך הבאים. **מדוע השוחט צריך לבדוק את סכיניו לפני השחיטה?** הלכה פסוקה היא, כי העומד לשחוט צריך לבדוק את סכיניו לפני השחיטה. מה טעם? שני נימוקים לדבר. האחד, שמא לאחר השחיטה ישכח לבדוק ויתכן שהסכין פגום ויאכלו ישראל בשר נבלה. זאת, ועוד: אם ימצא סכיניו פגום, נמצא שבירך ברכה לבטלה שהרי לא מעשה שחיטה עשה אלא חיתוך בעלמא וברכתו - לבטלה.

הש"ך כותב כי ההבדל בין הטעמים בא לידי ביטוי בשוחט שאינו מתכוון לברך בעצמו, אלא עומד לצאת ידי חובת הברכה על ידי שמיעתה מחבירו העומד לשחוט גם הוא; לפי הטעם הראשון עובדה זו אינה פוסרת אותו מבדיקת הסכין, שמא ימצא פגום ויכשלו באכילת נבילה, אך לפי הטעם השני אינו חייב לבדוק את הסכין לפני השחיטה, כי גם אם ימצא פגום הן הוא לא בירך, אלא חבירו, ולא הוציא מפיו ברכה לבטלה. על פניו נראה כי הש"ך הכריע שהשומע ברכה מחבירו ולבסוף לא קיים את המצווה, אינו נחשב כמברך ברכה לבטלה! שהרי כך הוא פוסק לגבי שוחט זה, שאף על פי שיתכן שלבסוף יתברר שלא ביצע 'שחיטה', רשאי הוא לשמוע את הברכה מחבירו בלא חשש שמא ייחשב כמברך ברכה לבטלה. מכאן, שגם השומע ברכת המצוות מחבירו מתוך כוונה לצאת ידי חובה ולקיים את המצווה, רשאי להמלך בדעתו ולהמנע מקיומה ולא ייחשב לו הדבר לעוון. ברם, התבוננות קלה מעלה שאין המקרים דומים ולא ניתן להשוות ביניהם. השוחט דן הן יודע

ללוותו משיעור הדף היומי, הממשיך להתקיים עד היום ונמסר על ידי הרה"ג ר' בצלאל אידלשטיין שליט"א. שנים ארוכות היו דרי הרחוב ועוברים ושבים רואים את ר' שלום מהלך באיטיות שהלכה והואטה עד כדי שהיה עליו להלך שעה תמימה כדי להגיע לבית הכנסת! אך הוא לא וויתר.

לאחר שנחלש עוד יותר דמו עליו כהר תלול ארבעת הבניינים שמפרידים בינו לבין בית הכנסת, אך ר' שלום לא וויתר! מידי יום ביומו המתנה לו מוגית להסיעו, על שיעור תורה לא מוותרים! ר' שלום ז"ל היה יהודי המשתייך לדורות הנעלמים ומסתלקים מאיתנו.

ביום מן הימים החליט ר' שלום כי עליו לעבור דירה. וכל כך למה? הסכיתו ושמעו!

באחת השבתות אזל כוחו ונבצר ממנו להלך לבית הכנסת לתפילת שחרית. ר' שלום החל לבכות ואמר כי זו פעם ראשונה בימי חייו שאיננו שומע "קדושה" בבוקר! אין הוא חפץ להמשיך להתגורר כאן. שמא תאמר כי היה זה בכי ותו לא? הס מלהזכירו! ר' שלום ואשתו קנו דירה אחרת, קרובה גם היא לבית המדרש סוכטשוב אבל עתה תחסך ממנו העליה התלולה שהיתה מנחת חלקו בדירה הקודמת. דירה בשביל קדושה!

הדורות הקודמים זכו לגדל יהודים בעלי אמונה תמימה, פנימית, עמוקה, שלאורה ועמה הם סללו את דרכם בחייהם. **תהי** דמותו הטהורה אות ומופת לדורות הבאים. **יהי זכרו ברוך.**

ומכאן למכתב שהגיע אלינו בחנוכה. אי אפשר להקדים לו דברים, וגם לא להפטיר אחריו מאום. הרי הוא לפניכם ככתבו וכלשונו:

זאת חנוכה תשס"ח
לכבוד מאורות הדף היומי
שלום וברכה!

ברצוני לשותף אתכם בחוויה רוחנית שעברתי. **אני** ח"מ תושב רחובות ומשתתף בשיעורי הדף היומי של הרב נתן ויינפלד שליט"א ומשתדל לקבוע עיתים נוספות לתורה.

לצערי אשתי שתחי' חלתה במחלה הידועה ועוברת טיפולים כימותרפיים באישפוז בבית החולים איכילוב. לצערי בגלל המצב מלבד אמירת תהילים ולימוד שניים מקרא ואחד תרגום לא הצלחתי למצוא זמן וגם לא יכולתי להתרכז בלימוד גמרא. אמנם מתקיים בסיום תפילת שחרית בבית הכנסת של בית החולים שיעור דף יומי בהסבר ברור, אך מלבד דקות ספורות איני יכול להתעכב מאחר ואני חייב לחזור אל אשתי במחלקת אונקולוגיה.

לפני כשבועיים, יחד עם מנת ארוחת הצהרים הביאה לי המתנדבת של "עזר מציון" חוברת דוגמה של "ותן חלקנו". היה זה עבורי **קרב הצלה רוחני** ונאחזתי בו כמוצא שלל רב, ההסבר הרהוט והמובנה בשפה ברורה ונעימה מקל על הלימוד ועוד לי מאד בתקופה קשה זו להיות מחובר לה' ולתורתו.

יישר כחכם על המפעל הנהדר והחשוב ותזכו להמשיך ולהגדיל תורה ולהאדירה. אני מקווה שארגוני חסד נוספים הפועלים בבתי חולים יתנו יד לחלוקת "ותן חלקנו" לחולים ומלוויהם.

לכבוד רב
(---)

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף י/א כל היושב בתענית נקרא חוטא

מוכרחים לאכול

בשולחן השבת של ה"דברי חיים" מצאנו הוא פנה לאחד מחסידיו ובירר כי לא פסחו עליו בהגשת האוכל.

- רבינו! לא באתי לכאן לשם אכילה, השיב החסיד בענווה.

- נו, חייך ה"דברי חיים" גם הנשמה לא באה לעולם לשם אכילה, ובכל זאת אם אין מאכלים אותה היא בורחת...

דף י/ב שלא יאמר אדם לה' עולה

שלום עליכם אליהו הנביא

בגמרא מבואר כי המקדיש קרבן לא יאמר "לה' עולה" אלא "עולה לה". טעם הדבר, שמא ימות לאחר שיוציא מפיו את המילה הראשונה, ואם יאמר "לה' עולה", לא ישלים את המשפט ונמצא מוציא שם שמים לבטלה.

בכך ביאר רבי יששכר דוב רוקח מבעלז צ"ל את האמור בפיוט "אליהו הנביא" - "אשרי מי שראה פניו בחלום. אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום".

"אשרי מי שראה פניו בחלום" - ואם תאמר מניין ידע שאליו הוא ולא צדיק אחר? "אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום"; כאשר אומרים "שלום עליכם" לאדם הוא משיב "עליכם השלום" אין הוא משיב "שלום עליכם" כי שמו של הקב"ה שלום, ולכן כדרך שאומרים "חסאת לה" ולא "לה' חסאת" שמא ימות, יש לומר גם כן "עליכם השלום" [הפתוח ואומר "שלום עליכם" אין לו לחשוש בכך, כי המקדים שלום לחבירו מאריכין לו ימיו ושנותיו ודאי יזכה להשלים ולומר "שלום עליכם"]. אולם אליהו הנביא, שאינו מת, משיב "שלום עליכם" גם כן, ולכן אם ההוא "החזיר לו שלום" דהיינו שלום עליכם, ודאי אליהו הוא...

הודעה משמחת ללומדי הדף היומי

יצא לאור ספר

"נחלת שבעה השלם" תלמיד הט"ז

ג' כרכים

ובנו נוסחאות ודיני שטרות בכלל ודינים ונוסחאות הכתובה בפרט מאת הרב יחזקאל אהרון שוורץ דומ"צ בבית הוראה מערב ב"ב - להשיג בחנויות הספרים המובהרות ואצל המו"ל -

לעילוי נשמת

הר"ר חנוך קסטנר ז"ל

ב"ר דוד ז"ל נלב"ע ח' בטבת תש"ך

תנצב"ה

הנוצח ע"י בנו ידידנו

הר"ר אברהם יוסף קסטנר שיח"ל - י"ם

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5) P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL טל: 03-5775333 פקס: 03-7601020 אימייל: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307 מוקד ההזמנות 151-500-700

מתחילה, ככל שוחט, שאם הסכין אינה בדוקה יתכן שהיא פגומה. לפיכך, מלכתחילה כל כוונתו היא להתכוון לצאת ידי חובה בתנאי שסכינו אינה פגומה. ברם, זה השומע ברכה מחבירו מתוך כוונה גמורה לצאת ידי חובה, הן לא התנה במחשבתו כי אם ירצה - שמיעתו זו לא תחשב לו כענייה ולפיכך אין ללמוד מדברי הש"ך להכרעת ספק זה.

דף י/ב לחולין שאוכל לך

אימתי החלו שינויי ההברות בלשון הקודש?

ההבדלים בין ההברה הספרדית לבין ההברה האשכנזית ידועים לכל. אחד ההבדלים הבולטים בין ההברות הוא בהגיית קמץ. בהברה אשכנזית קמץ נהגה בדומה לחלם ובהברה ספרדית הוא נהגה באופן זהה לפתח. שינויי הברות אלו נוגעים במישרין לגירסת משנתנו.

"לחולין שאוכל לך": משנתנו העוסקת בנוסחאות נדר בלתי ברורות אומרת כי האומר "לחולין שאוכל לך - אסור". כלומר, אדם האומר לחבירו "לחולין שאוכל לך", נדר שלא יהנה ממה שיאכל מחבירו, כלומר: לא יאכל מאכלים השייכים לחבירו, כאילו הם הקדש, מפני שהמילה "לחולין" מתפרשת כ"לא חולין" - מאכלים אלה עלי אינם כחולין אלא כהקדש.

מדוע ולמה?

לחולין - לא חולין: הר"ן (ד"ה "לחולין") מבאר כי אדם זה אמר לחולין בפתח, ולפיכך הרי הוא כמי שאמר "לא חולין". ברם, ה"מפרש" והב"ח גורסים במשנתנו שאדם זה אמר "לא חולין" ולא אמר "לחולין". כפירושו של הר"ן נקטו גדולי הראשונים בני ספרד, הרשב"א, הריטב"א, תוספות ר"ד, מאירי ועוד.

גם בהמשך הסוגיה עומדת בעינה מחלוקת זו, כאשר הר"ן ועמו ראשונים אחרים מבני ספרד, מפרשים את האומר "לקרבן" שאמר "לקרבן" ואנו מפרשים שכוונתו "לא קרבן", ואילו המפרש גורס שמתחילה אמר "לא קרבן".

על פירושו של הר"ן תמה היעב"ץ על אתר בספרו "לחם שמים", הן ניקוד ה"למד" בפתח בא חלף ה"א הידיעה, וכוונת דבריו היא "לחולין" הידועים כאילו אמר "לחולין", אך מדוע נחשב כמי שאמר "לא חולין" ואסר על עצמו דבר מה?

הגאון רבי יונה מרצבך צ"ל ("עלה יונה" עמוד ק"כ) סבור שכאן מקור ושורש להבדלי ההברות, ומחלוקת זו נעוצה בחילוקי ההברות שהיו נהוגים במקומותיהם.

הראשונים בני ספרד הגו "ל" ו-"ל" באופן זהה, ולפיכך פירשו כי אדם זה אמר "לחולין" וכוונתו "לָא חולין"... כי בארמית אומרים "לָא" בקמץ תחת ה"ל" [כפי שאומרים ב"כל נדר" לא שרירין ולא קיימין], ומשכך בהברה הספרדית המילה "לָא" הארמית נהגת בדיוק כמילה "לָא" ואין כל הבדל בין הגיית "לחולין" לבין "לחולין". ואילו האשכנזים מיאנו לקבל ש"לחולין" היינו "לָא" ולפיכך גרסו "לא חולין".

אם כי הוא מעיר, שרבינו תם מפרש כספרדים אף על פי שהוא לא היה מבני ספרד אלא התגורר בצרפת. ומאידך גיסא, מעניין לציין כי הטור (או"ח סימן תקפ"ב) מביא ממנה"ם מרוטנבורג שיש לומר "זכרנו לחיים" עם שווא תחת ה"למד" ולא "זכרנו לחיים", כי הגייה זו עלולה להשמע כ"לא - חיים". לאור האמור עולה, כי הטור ומנה"ם מרוטנבורג - מגדולי אשכנז - נהגו בהברה המזוהה כספרדית. אכן, כבר העיר ה"אשל אברהם" מבוטשאטש (בהגהותיו לשו"ע שם), ועוד לפניו, רבי שבתי סופר בסידורו (הקדמה פרטית סימן כ"ט סעיף ג'), שהדברים אינם עולים יפה לפי ההברה האשכנזית המקובלת.

להבדלים השורשיים בהגיית לשון הקודש יש הד בספרים שנכתבו במשך הדורות. בהקדמתו לספר "הרקמה" שחובר בשנת ד'תתי בקירוב, מתאונן רבי יונה אבן-ג'נאח על זניחת לימוד המסורה והדקדוק בספרד ומתאר את חוסר ההבחנה בין קמץ לבין פתח, "וכבר גרם זה לרובם להקל גם כן במסורת המקרא וההפרש בין הקמץ והפתח ומלעיל ומלרע".

גם רבי שמעון בן צמח דוראן, הרשב"ץ, מגדולי ספרד [חי לפני כש מאות שנה], כותב בספרו "מגן אבות" (עמוד כ"ה): "הוקמוץ מורה על ההגבהה... וזאת התנועה אין אנו מכירים בה, כי הקמץ אנו מביטים בה כמו הפתח והוא חיסרון בהברה. ואולי הראשונים היו מבדילים יותר ממנו...".

כל ההברות נחשבות כלשון הקודש: הגאון רבי משה פיינשטיין צ"ל כותב (שו"ת "אגרות משה" חלק ג' סימן ה') כי מסתבר שחילוקי ההברות נוצרו במהלך השנים אך בתחילה כשהיו אבותינו יחד, לפני חורבן בית ראשון, דיברו הכל בהברה זהה. עם זאת, כל ההברות נחשבות כלשון הקודש מפני שאם יש קהל גדול המשתמש בהברה קבועה להגיית לשון הקודש הרי זה נחשב כלשון הקודש אף על פי שהברה זו שונה מן ההברה שבה ניתנה התורה. כהוכחה לדבר הוא מציין כי גם בין בני אשכנז ישנם הבדלי הברות חריפים, שהרי אינה דומה הברת בני פולין להברת בני ליטא, וכדומה, והדעת נותנת כי בתחילה היו הכל מדברים בהברה זהה ובשלב כל שהוא נשתבשה ההברה מתוך נטייה אחר לשון המדינה.

דף טו/א שבועה שלא אישן שלשה ימים

נשבע שלא ישן שלשה ימים

בגמרתנו מבואר, כי אדם שנשבע שלא ישן שלשה ימים - לוקה מיד, כי לא יתכן שאדם יצליח להמנע משינה שלשה ימים רצופים ולפיכך כבר עתה הוא נשבע שבועת שווא.

שבועת שווא היא שבועה שאדם נשבע אך שבועתו לא חלה. אין זה משנה מדוע השבועה לא חלה - הנשבע עבר על איסור והרי הוא לוקה [מדובר בשבועה על העתיד, אך יש גם שבועת שווא שנשבע על דבר ידוע, או לשנות את הידוע, כגון: נשבע על עמוד של שיש שהוא עשוי עץ].

נשבע שלא יאכל שבעה ימים: במסכת שבועות (דף י' בדפי ה"ף) דן הר"ן מה דינו של אדם

הדף היומי

נדרים ט'-ט"ו

כ"א-כ"ז טבת

שנשבע שלא יאכל שבעה ימים, האם גם הוא לוקה מיד כזה שנשבע שלא יישן שלשה ימים? **יאכל מפני פיקוח נפש ונדרו לא בטל!** ובכן, סברה מעניינת טוען הר"ן: לכאורה אדם זה לא ילקה, שכן דווקא המנעות משינה במשך שלשה ימים היא בלתי אפשרית כי על כרחו יירדם, אך המנעות מאכילה במשך שבעה ימים - אפשרית! ואם נטען: הן יהיה חייב לאכול מפני פיקוח נפש כי יסתכן בנפשו? הן אין זה נחשב שהוא ביטל את שבועתו אלא כך הוא דין התורה שמפני פיקוח נפש נדחים כל דיניה. אין, איפוא, להלקותו. אם כן, עליו להקפיד לאכול רק כשיעור הנזקק לו להצלת חייו ולא יותר. בהמשך דבריו הוא מביא כי הרמב"ם (הלכות שבועות פרק ה' הלכה כ') חולק עליו וכותב כי הנשבע שלא יאכל שבעה ימים - לוקה מיד כאדם הנשבע שלא יישן שלשה ימים, והוא תמה מדוע דימה הרמב"ם בין שינה לאכילה, הן חילוק ברור ניצב ביניהם כפי שבואר זה עתה.

שבועה לעבור על דברי תורה: ברם, הר"ן חוזר בו וכותב כי להלכה הוא מודה לדברי הרמב"ם, אך הוא חלוק עליו בטעם. כלומר, הרמב"ם סובר ששבועה זו אינה חלה מפני שסופו יאכל בעל כרחו, ואילו הר"ן טוען שהשבועה אינה חלה מפני שהיא נחשבת כשבועה לעבור על דברי תורה, שהרי הורתנו תורה להשמר על נפשותינו ושבועתו לבלתי אכול שבעה ימים מסכנת את נפשו וכלל בדיני שבועה קובע ששבועה לעבור על דברי התורה אינה חלה מעיקרה ולפיכך היא שבועת שווא והנשבע לוקה. נמצא, שהן לדעת הרמב"ם והן לדעת הר"ן אדם זה נשבע שבועת שווא, אלא שהם נחלקו מה טעם שבועתו - שווא.

בשני הסברים מרחיבים את הדעת מבארים האחרונים את מחלוקת הרמב"ם והר"ן.

הסבר א: שניהם מודים ששבועה זו ניתנת לקיום במציאות, אם חי ואם מת - סוף סוף לא יאכל שבעה ימים, אך הרמב"ם סבר שמאחר שהתורה אינה מאפשרת לעשות כן, הרי הוא נחשב כמי שנשבע על דבר שאי אפשר לעשותו ולפיכך זו שבועת שווא. ברם, הר"ן סבר כי שבועה שאי אפשר לקיימה היא רק שבועה שבפועל בן-אנוש אינו יכול לבצעה, ולפיכך פירש ששבועה זו אינה בטלה מפני שאי אפשר לקיימה אלא מפני שהיא שבועה לעבור על דברי תורה כי נשבע לסכן את נפשו.

הסבר ב: הרמב"ם סובר שהנשבע שלא יאכל שבעה ימים נשבע שבועה שאי אפשר לקיימה, מפני שכאדם חי לא יוכל לקיימה! העובדה שלא יאכל מפני שימות אינה נחשבת כקיום שבועה. ואילו הר"ן סובר שרק אכילה בפועל נחשבת לאי קיום השבועה ומשכך מסיבה זו אינו נחשב כמי שנשבע שבועת שווא ולפיכך הוא מפרש ששבועתו בטלה מפני שנשבע לעבור על דברי תורה (ראה "אפיקי ים" חלק א' סימן כ"ח ו"קהילות יעקב" שבועות סימן כ"א).

הן כך והן כך, לפנינו מחלוקת נטולת השלכה הלכתית, לכאורה, כי הן הרמב"ם והן הר"ן מודים ששבועה זו בטלה והנשבע לוקה אם מפני שנשבע שבועת שווא, אם מפני שנשבע לעבור על דברי תורה. ברם, השלכה מעשית ביותר עולה ממחלוקתם, כדלהלן.

הרמב"ם והר"ן נחלקו לגבי אדם שנשבע כי לא יאכל שבעה ימים, ברם, מה דינו של אדם אשר נדר שלא יאכל שבעה ימים? ובכן, אחד ההבדלים בין שבועה לנדר הוא שהנשבע לעבור על דברי תורה - שבועתו אינו חלה, ואילו הנודר לעבור על דברי תורה - נדרו חל! על כך אנו למדים במשנה (טז/א) כי הנודר לאסור על עצמו הנאה מסוכות - נדרו חל ואינו יכול לקיים מצוות סוכה. נמצא, שלפי הרמב"ם כשם שהנשבע שלא יאכל שבעה ימים שבועתו בטלה מפני שזו שבועה שאי אפשר לקיימה, כך גם הנודר שלא ינה מכל מאכל שבעה ימים, נדרו בטל כי אי אפשר לקיימו. אולם, לפי הר"ן הסובר ששבועה זו בטלה מפני שהוא נשבע לעבור על דברי תורה, נמצא שנדר זה לא יבטל כי הנודר לעבור על דברי תורה - אין נדרו בטל (ראה "קהילות יעקב" שם).

נסא דברכתא

מעומקא דליבא נשגר בזאת **ברכת מזל טוב חמה ולבבית** לדידנו היקר מוותיקי מגידי השיעורים הר"ר **חנוך וינדרבוים** ומשפ' שיחי לרגל **הולדת התאומים** נ"ו תזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך בריאות נחת וכל טוב בברכת התורה ולומדיה **מאורות הדף היומי**

נסא דברכתא

מעומקא דליבא נשגר בזאת ברכת מזל טוב לרגל השמחה השרויה במעונם של הרבנים **מגידי השיעורים מבית מדרשנו** הרה"ג **אלעזר דוד אריאלי שליט"א** ראש כולל סנה משה סוכנושוב - בני ברק לרגל נישואי הבת הרה"ג **אהרון זאב אייזנשטיין שליט"א** ראש כולל מאורות הדף היומי - ירושלים לרגל נישואי הבן הרה"ג **יצחק זאב לנדאו שליט"א** ביהכ"ס תפלה למשה - אשדוד לרגל הולדת הבת הרה"ג **אברהם רביבו שליט"א** ביהמ"ד תורה וחסד - יוקנעם לרגל הכנס בנו בעול תורה ומצוות בברכת התורה ולומדיה **מאורות הדף היומי**

לעילוי נשמת אמנו מרת **נעמי גרטרוד קליין** ע"ה בת הר"ר יהודה הירש ז"ל נלב"ע כ"ו בטבת תשנ"ז **ת.נ.צ.ב.ה.** הונצח ע"י ילדיה שיחי (משפחות קליין - לביא)

לעילוי נשמת

הר"ר **נפתלי צבי שיק** ז"ל

ב"ר יששכר דב ז"ל נלב"ע כ"א בטבת תשנ"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחי

לעילוי נשמת

הר"ר **מנשה וסרצוג** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ"ב בטבת תשל"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחי

ותן חלקנו

לימוד יומי, לכל אחד, בכל מקום ובכל עת
להזמנות: **1-700-500-151**

עכשיו כולם לומדים! עכשיו כולם מתחילים את חלק ד'

תחילת הלימוד בראש-חדש שבט, יום שלישי (8.1.08)